

GLOBALIZÁCIA: ROZKVET, ALEBO ROZKLAD IMPÉRIA?

JOZEF PAUER, Filozofický ústav SAV, Bratislava

Celý rad ekonomických i politických vodcov nám s dogmatickým fatalizmom tvrdí, že neexistuje alternatíva kapitalistickej globalizácie. Deregulácia, efektívnosť, liberalizácia či flexibilitnosť, ktoré zdanlivo posväcujú každé hospodárske a politické rozhodnutie, sa stali obľúbenými zaklínadlami reformných úradníkov a politikov.

Redukcia multidimenzionálnej reality. Ekonomicky jednostranné, redukované chápanie globalizácie sa prejavuje tak v myslení a konaní štátnych politických a hospodárskych funkcionárov, ako aj v uvažovaní politológov, sociológov, filozofov a ekonómov. Charakterizuje ho triumf tzv. voľného trhu, ktorý nadobudol planetárne rozmery a na ktorom dominujú veľké korporácie. S tým súvisí minimalizácia štátu – na čo štáty reagujú renacionalizáciou ([1], 16) –, ako aj fragmentarizácia politických entít a zrod nového regionalizmu a lokalizmu. František Novosád hovorí o „rozptyle suverenity“, ktorá je základným nervom „existencie moderného štátu“ ([2], 159). V zákryte s tým kráča prevaha virtuálnej a špekulatívnej ekonomiky nad reálnou produktívnou ekonomikou, a to bok po boku s transnacionálnym kapitalizmom ako regulatívnym rámcom každej, vraj legitímnej demokracie. Ďalšou charakteristickou črtou tohto jednostranného chápania globalizácie je podriadenie sociálnych hodnôt a vzdelávania požiadavkám planetárnej súťaže, ktorej aktérom nie je človek vo svojej konkrétnej existenciálnej, a teda historickej i sociálnej situovanosti a mnohorozmernosti, ale *homo oeconomicus*, príslušenstvo v systéme ekonomických funkcií, „sociálne nesituované a hodnotami neviazané individuum, ktoré si volí svoje ciele a prostriedky v podmienkach konkurenčného trhu nezávisle od iných a v súlade s jedinou preferovanou hodnotou – maximalizáciou zisku“ ([3], 86). A determinantmi tejto planetárnej súťaže sú komerčné stratégie a technika. Zároveň s tým v piesočnej búrke svojvôle a povrchnosti hnutia „nového veku“ (*new age*) alebo niektorých prúdov postmodernizmu sa rozpadávajú tradičné morálne a náboženské presvedčenia a životné štýly a zvyky končia v mlynčeku strýka McDonalda, odkiaľ putujú do bezodného hltana konzumnej uniformity.

Globalizácia a idolatria. Súčasná globalizácia sa viaže na svoju redukovanú, ekonomickú dimenziu, jej osou sú peniaze. Tento fakt nám približuje situáciu vlastného srdca systému. Peniaze samy nie sú najdôležitejšie. Predstavu o vlastnom význame tohto javu si môžeme vytvoriť až keď zistíme, ako peniaze alebo ktorúkoľvek entitu prijíma vlastný systém a ako sa v ňom chápu. Piliermi globalizácie sú v širšom a súčasne hlbšom zmysle kultúra, hospodárstvo a náboženstvo. V tejto skrytej komplexnosti sú inkarnované podstatné dimenzie ľudstva, náš intelekt, naše telo i naše srdce vo vzájomnom prenikaní.

Každé ľudské konanie, hoci s biologicky konštituovaným základom, sa uskutočňuje v kultúrnych dimenziách, je plodom *vita contemplativa*, ľudskej teoretickej a duchovnej

činnosti. A netreba hádam osobitne spomínať banálny fakt, že vo všetkých rovinách našich životných činností sa prejavuje ich závislosť od uspokojovania rukolapných potrieb nášho tela, a teda aj od hospodárstva. A v úplnej intimite nášho srdca sa tají prítomnosť absolútna, ktoré dáva jeho taktu život. Z prerušenia živého vzťahu s týmto absolútnom vyrastajú najrozmanitejšie podoby idolatrie, do príbytkov našich srdc vniknú a zabývajú sa v nich modly. Tie totiž neexistujú mimo nás, prežívajú, len ak opanujú naše srdcia. Preto v situácii, keď sa nám pojem globalizácie prezentuje odtý priam do magického rúcha hypnotickej moci, mali by sme zostať veľmi bedlivo ostražití. Neraz vidíme, ako sa globalizácia stáva alfou a omegou ideológie, ústrednou modlou v hierarchii bôžikov celého radu veľkých ľudských zoskupení.

Globalizácia nie je číro ideologickou záležitosťou, ale obrovskou, zložito utváranou realitou vkorenenou hlbšie v pôde dejín. Napriek svojej predstieranej objektívnosti a vedeckosti jej súčasnosť je predovšetkým ideologická a stranícka: objavuje sa výlučne v tých oblastiach, o ktorých rozhodne hospodárska moc veľkých korporácií. Takže zatiaľ čo napr. v oblasti finančných tokov je liberalizácia totálna, v oblasti trhu práce je veľmi obmedzená.

V súvislosti s modlářskymi konotáciami je globalizácia pokriveným obrazom univerzalizmu veľkých monoteizmov. Globalizácia v súčasnosti zrádza svoje príslušby a buduje najmocnejšiu modlu našej éry. Zlyháva v šírení rozvoja do schudobnelých krajín, naopak, často relatívne vyspelé krajiny ruinuje, produkuje enormnú masu nezamestnaných, od biednych vyžaduje nadľudské obete a zvyšuje hrozbu zabijackých hladomorov. „Globalizmus je vírus myslenia, ktorý medzičasom napadol všetky politické strany, všetky redakcie, inštitúcie. Niežeby museli konať ekonomicky, ako znie jeho vierovyznanie, ale že všetci a všetko – politika, veda, kultúra – sa má podriaďovať primátu ekonomiky... Sektárske hnutie, ktorého stúpenci síce nerozdávajú brožúrky v podchodoch metra, ale hlásajú spásu sveta z ducha trhu. Neoliberalný globalizmus je vysoko politické konanie i v tom, že sa vydáva za celkom nepolitické.“ ([1], 203)

K črtám súčasnej kapitalistickej globalizácie: záľuba vo virtualite a špekulácii. Peniaze. Myšlienka „slobodného trhu“ ponuky a dopytu, na ktorom „neviditeľná ruka“ spôsobuje, že každé individuum sledovaním svojho záujmu vytvára spoločné dobro, je práve taká stará ako sama kapitalistická teória. Je to holá teória a medzi ňou a praxou civie priepastná trhlina. A práve túto trhlinu medzi teóriou a praxou klasického kapitalizmu kopíruje aj súčasnosť fáza globalizácie. Odlišnosť je v narastajúcej dominancii celosvetovej oligarchickej siete nadnárodných korporácií.

Podobne ako v súčasnosti prevládajúca depersonalizovaná, depolitizovaná, „ekonomická“ ekonomika, aj tieto firmy majú z veľkej časti skôr finančný a špekulatívny charakter ako charakter produktívny. Len dve percentá svetovej ekonomiky sa dnes nachádzajú v serióznom spojení s reálnou ekonomikou. Vo svete zahľadenom do virtualít existuje aj virtuálna ekonomika. Tak sa aj globalizácia zracia na holú virtualitu. A takto globalizovaná ekonomika nemá žiadnu imunitu proti finančným krízam, o čom svedčia aj nedávne krízy tzv. ázijských drakov alebo prípad Argentíny, ktorú politika Medzinárodného menového fondu s jeho podmienkami, privatizáciou a dlžobnými úpismi priviedla na pokraj vyhladovania. A o tom, že čelíme skutočnej kríze svetového finančného systému, hádam už dnes netreba pochybovať. Vo všetkých týchto a podobných prípadoch praskla veľká bublina finančných transakcií usku-

točnených vrcholnými medzinárodnými bankami cez finančné centrá, ktoré sa nachádzajú mimo pôsobnosti daňových zákonov tej ktorej krajiny (napr. Kajmanské ostrovy). Takéto transakcie sa často používajú na financovanie vysoko rizikových špekulatívnych podnikov, tajných politických operácií, ale aj priamo kriminálnych akcií, ktoré zostávajú štátnou kontrolou nespozorované. Vzhľadom na internacionalizáciu finančných trhov, ako aj na túto nečistú subštruktúru globálneho finančného systému samo Slovensko, ale aj mocnejší štát či celá Európa nedokáže garantovať kontrolu a rezolútne uplatňovanie silnejších pravidiel. Celý finančný systém sa stále viac zameriava na čiru špekuláciu.

Tento finančný mor pustošivo zaplavuje stále väčšie územia zemeľe, drancuje národ za národom, štát za štátom, zamoruje svet potkanmi nezamestnaností, úpadkom a likvidáciou vlastného priemyslu, biedou a...? A špekulatívnym obohacovaním sa supích fondov či ohryzadlených bánk. Nákaza a škody sa šíria zvyčajne efektívnejšie ako zdravie, uzdravujúca náprava a osoh.

Technológia a práca. Aj keď technológia a systém práce nie sú nezávislé od ekonomického systému, majú súčasne aj svoje vlastné historické korene a autonómny vývoj. A zásluhu na obrovskom náraste produkcie má práve vedecký pokrok a jeho technické aplikácie, ako aj racionálnejšie štruktúrovanie práce. Moderná revolúcia v technológiách predchádzala vzostup moderného kapitalizmu, ktorý túto revolúciu efektívne zužitkoval. A zatiaľ čo veda a jej technické aplikácie umožnili nárast blahobytu, kapitalizmus pridelil väčšinu týchto technologických výdobytkov menšine. Jedným z najvýraznejších prejavov tohto procesu vylučovania (a zvyľučňovania) je ohromujúca nadvláda neprímeranej, špekulatívnej ekonomiky.

Štát, politika, ekonómia... Súčasná verzia globálneho kapitalizmu, tzv. neoliberalizmus, nepripravuje možno ani tak likvidáciu národného štátu ako skôr redukciu väčšiny jeho funkcií a maximalizáciu funkcie policajnej. „V spoločnostiach, kde štát 'nefunguje', neoliberalizmus je veľmi často len návodom na urýchlenie celospoločenského bankrotu. Je zrejme naozaj rozdiel, či ma zruinuje zdivočený štát, alebo zdivočený trh. Tento rozdiel si však dokážu vychutnať len dobre platení teoretici, nie tí, ktorých sa to priamo týka.“ ([2], 175) Hoci by aj bolo pravdou, že národný štát je priveľký nato, aby dokázal uspokojovať všetky potreby jednotlivcov a miestnych spoločenstiev, a zároveň primálny na riešenie problémov celoplanetárneho veku, riešením nemôže byť jeho redukcia na číreho služobníka bezodných kapitalistických záujmov. To je stará chyba chápania politiky ako služby ekonómie. Problém nespočíva v podriadení politiky ekonómii v zmysle druhového vymedzenia týchto pojmov, ale v tom, že z takejto politickej servilnosti vyviera rozkladná ekonómia i rozložené hospodárstvo.

Žiadne spoločenské konanie, ktorým ľudia usmerňujú svoju moc v hľadaní spoločného dobra, sa nesmie obmedziť na diktát partikulárnych ekonomických záujmov niektorej skupiny, a to bez ohľadu na sľuby tejto skupiny a zboru jej učencov. A takisto odvolávanie sa na vedeckosť by nemalo oprávňovať praktickú diktatúru alebo mentalitu pripúšťajúcu vylučnosť len v jednom smere. Tak ako neraz v minulosti sa rôzni ideológovia (napríklad Marxovi epigóni) pri kanonizácii svojich doktrín zaštitovali adjektívom vedeckosti, tak podobnú mantru omieľajú aj staronoví proroci kapitalizmu.

...a etika. Iný redukcionizmus predstavuje podriaďovanie morálky politike v jej pervertovanom, pseudomachiavellistickom absolutizovaní „politických záujmov štátu“. Základom, z ktorého *ethos* vyrastá, je *polis*. Takže zlyhanie politiky a jej ekonomické ovládnutie sprevádza kapitulácia morálky v politike. Je zrejme, že dajaké minimum politiky a fragmenty morálky prežívajú aj po ich kapitulácii pred ukrutnosťou a vierolomnosťou. A hoci sa táto hrubo pragmatická obmena politiky a ekonómie rada zahaluje do fráz o slušnosti a svoje lúpežnicke ruky ukrýva v zamatových rukavičkách sofistiky a moralizovania, nástroje, ktoré v týchto rukách zvierajú, sú „železo a zrada“. Ale morálka v politike neznamena ani naivitu a dôverčivosť, ani mäkkosť či ústupčivosť, naopak, znamená schopnosť predvídať podvod a zradu a odvahu bojovať proti nim, znamená schopnosť vidieť a nepodliehať ideologickej virtualite a mystifikácii.

Škripot a zápach „železa a zrady“, týchto osvedčených prostriedkov, tlmí záľadné posilňovanie vedomia zániku, mámivá alchýmia „chleba a hier“. A v takomto zatmení nie abstraktného, ale skutočne humanistického morálneho zmysľania plazivo bujnie bezohľadnosť voči slabým a zabúdanie na nadpolitické i nadekonomické poslanie politiky, hospodárstva a človeka v nich. To, samozrejme, nebráni priaznivcom kapitalistickej globalizácie v stotožňovaní tohto rozpadu sociálnej kohézie, tohto „boja všetkých proti všetkým“ alebo znechutenia všetkých zo všetkých a zo všetkého s politickým a morálnym pokrokom. Už samo trhové hospodárstvo fungujúce v podmienkach tzv. právneho štátu je pre nich formou inštitucionalizovanej morálky a kapitalistická globalizácia tým najspoľahlivejším fundamentom ochrany demokracie, svetového mieru, pravej solidarity, a dokonca civilizácie spirituality! A tak sa všetci *nesprávne* zaradení alebo nezaradení, teda ideologicky trestuhodne netransparentní, „politicky nekorektní“ pochybovači môžeme len pýtať, či preteky v zbrojení a stále nové vojnové konflikty i stále zradnejšie a krvavejšie zámienky na ich rozpútanie sú len povšimnutia nehodnými sprievodcami kapitalizmu a jeho globalizácie, či do bezodna sa prepadávajúca globálna priepasť medzi bohatými a chudobnými je znakom solidarity a či vlastne môže existovať dajaká spiritualita peňazi.

A čo nám zostáva? Len lapať po dychu nad podobami (či jedinou správnou podobou) liberálnej demokracie, ako nám ju rysujú intelektuálni úderníci a celé úderky kapitalistickej globalizácie? Ich argumentácia, ako zvyčajne, spočíva vo vykonštruovaní umelej dilemy, ktorej jedinou alternatívou je kapitalizmus. Konfrontujú nás s predstavou akejsi priamej demokracie, ktorá nás vraj ohrozuje desivou tyraniou väčšiny. Existuje však niekde na svete niečo ako priama demokracia? Áno, ideály demokracie sa ani dnes neodlišujú od jej gréckych ideálov, teda sú tematizáciou najmä priamej demokracie. No nemali by sme ani dnes zabúdať na Platónov rozhodne odmietavý pohľad na demokraciu, ani na Aristotelovu typológiu politických foriem, v ktorej demokracia predstavovala tú zlú alternatívu k *politei* a bola vládou „mnohých zlých“.

Je zrejme, že všetci sa musíme usilovať konať tak, aby sme zabránili šíreniu pliahy demagógie a hrubosti v spoločenských postojoch verejnosti, no dnes musíme byť rovnako premýšľaví a ostražití, aby sme neuviazli v chápadlách tyranie menšiny. Najhrozivejšiu menšinu dnes nepredstavuje ani národná menšina, ani ktorákoľvek iná menšina, dokonca ani „štátotvorná“ národná väčšina zdecimovaná na menšinu, ale vrcholový manažment veľkých transnacionálnych korporácií a finančné sily od deregulovaných bánk až po rôzne fondy, x-laterálne komisie či medzinárodné obchodné komory. To sú *de facto* súčasné vlády a skutoční vládcovia sveta. (Samozrejme, s nepotrebnou

asistenciou médií masovej komunikácie.) Tu končí ilúzia kapitalistických fundamentalistov o spravodlivosti a rovnosti v globalizovanom egoizme a o spasiteľskej potencii trhu. V krízových časoch, ako sú tie naše, neprináša neoliberalizmus žiadnu odpoveď a na jeho odvrátenej strane vyrastajú jedovaté huby neokonzervativizmu a akcie extrémnej pravice.

Kritici kapitalistickej globalizácie zvyčajne navrhujú obnovu jednoty politiky a ekonomiky alebo, z iného hľadiska, obnovu prvenstva politiky. Nebolo by však potrebné ísť ešte za a nad politiku? Nepotrebujeme skôr prvenstvo ľudskej osoby a z tohto prvenstva vyrastajúcej etiky? Primát osobnej morálky, skutočne pluralitnej morálky založenej nie na holej proklamácii individualistických alebo kolektivistických hesiel svetového mieru, demokracie, tolerancie a mrmotaní ideologických prefabrikátov pojmových konštruktov neoliberalizmu či iných klonov abstraktného humanizmu, ale na činnom zotrvaní v dialógu, na spravodlivosti pre každého, na odriekaní sa zlého, na hrdosti, cti a obeti v mene dobra, na zodpovednosti voči bytiu a ľudskej dôstojnosti, ktorá nekončí v rétorických prejavoch, ale ktorá prúdi tak vertikálne k transcendentnu, ako aj horizontálne k iným osobám mojej spoločnosti i spoločností odlišných? A práve s ohľadom na transcendentno sa ukazuje ďalšia redukcia.

Rozpustenie náboženstva v etike. Redukciu politiky na ekonomiku a etiky na politiku sprevádza už od Spinozovho stotožnenia boha s prírodou (*deus sive natura*) redukcia náboženstva na depersonalizovanú, imanentnú etiku. Hoci sekularizácia neznamenala iba zosvetšňovanie sociokultúrnych procesov a emancipáciu myslenia i konania človeka od podriadenosti cirkevnej hierarchii, ale bola aj potrebnou očistnou skúsenosťou pre náboženské prežívanie, predsa len jednostranný sekularizmus vniesol do dynamiky modernity aj fundamentalistické či integristické reakcie a pôsobil erozívne na vlastné korene morálnych hodnôt a mravného konania ako participácie človeka na týchto hodnotách. Ako reakcia na sakrálnu autoritatívnosť a univerzalizmus stredoveku novoveký sekularizmus vychýlil kyvadlo dejinného procesu do opozitnej krajnosti, do liberalizmu a partikularizmu. Spustil proces emancipácie času od večnosti, rozumu od viery, hmoty od ducha, národa od univerzálnej ekumény, abstraktného humanizmu od reálneho humanizmu, abstraktných žien a mužov, abstraktných spoločenských tried, sexuálnych menšín, jednotlivých špeciálnych vied, techniky a technológií, športu... a celý proces pokračuje ďalej v štiepivej atomizácii, ktorá ohrozuje človeka aj v jeho slobode, pretože ho vydáva na milosť a nemilosť všetkým týmto odpútaným mocnostiam. Dôsledkom je nielen manipulácia alebo postupná strata kresťanskej a iných monoteistických identít v množstve krajín moderného sveta, ale takisto zahmlenie, deformácia i prerušenie principiálnych siločiar nášho racionálneho gréckeho dedičstva, najmä Platóna. Na konci tejto „reťazovej reakcie“ redukcií, redukcie náboženstva na etiku, etiky na politiku, politiky na ekonómiu, ekonómie na akumuláciu kapitálu nastáva v súčasnosti pervertujúci zvrat v našom vnímaní peňazí, keď sa táto papierová krv stáva globálnym náboženstvom v impériu diktatúry humanity v mene humanity. Niežeby to bola úplne nová realita, ale jej dimenzie sú nesmierne, presahujú doteraz známe hranice.

Náboženstvo peňazí. V stále nebezpečnejšej miere žijeme svoje životy, pohybuje sa sa vo svete a konáme v ňom na pôdoryse jednosmerného, lineárneho myslenia s charakteristickou črtou úplného relativizmu. Ak máme pochopiť skutočnú intenzitu

tohto všeobecného relativizmu, nesmieme zabúdať na význam zbožštenia peňazí v ňom. Esenciou peňazí je ich paradoxná absolútna relativita, ich permanentne premenlivá hodnota, ktorá ich zbavuje akejkol'vek dôveryhodnosti. Akú mentalitu možno potom očakávať u tých, ktorým peniaze splyývajú s absolútnym bytím boha, sú jeho „telom“, nástrojom jeho konania vo svete? Náznak odpovede sa tají v totálnom, bezzásadovom relativizme, ktorý sa odieva do kostýmu tolerancie: všetky náboženstvá, všetky morálne systémy sú rovnako platné (samozrejme, len v rétorike), no „politicky korektné“ správanie a kapitalistické záujmy sú ešte platnejšie (samozrejme v praxi). A kto sa odváži kritizovať takéto relativistické dogmy, ten je pohotovo označovaný ako fanatik. Nič nového pod slnkom, starý, dobre známy osvietenický útok proti historickým formám náboženstva a morálnym tradíciám. A zbožné uctievanie peňazí nie je takisto niečo nové na tomto svete, veď už v 3. storočí pred n.l. grécky bukolik Bion vraví, že „peniaze sú dnes nervom vecí“, a neskôr v Ríme (v ktorom zlaté mince niesli nápis *per me omnia*) Cicero pripomína, že žiadna pevnosť neodolá dobyvačnej moci peňazí.

Tá či iná forma mamonárstva je teda stará ako sama hospodárska činnosť človeka, no dnešné dimenzie fetišizmu peňazí sú nové. Ešte pred vekom „účtovných kníh“ sa hospodárstvom ovládaným chtivosťou a hrabivosťou riadili hádam len mýtické postavy ako kráľ Midas či príslovečne bohatý kráľ Kroisos.

Tvárnosť peňazí, zvyk abstrahovať a počítat' sa udomácnili v mestskom spôsobe života už od počiatkov rozvoja kapitalizmu. Nenašli by sme veľa rozdielov v metódach a názoroch benátskych bankárov, J. Fuggera, A. Rotschilda či J. P. Morgana. No po dvoch storočiach systematického obchodovania bez tovaru, zaoberania sa pomyselnou budúcnosťou a podmienenými ziskami je dnes ekonomika špekulatívna ako nikdy predtým. Peniaze neboli hádam nikdy také relatívne a v súvislosti s tým aj morálka taká relativistická, ako je to dnes v civilizovaných krajinách.

Ak aj idolatria peňazí dnes prekročila hranicu patologickosti, neopravňuje nás to na zjednodušujúci ikonoklazmus. Problém nespočíva v peniazoch samých, tak, ako nie je vlastným problémom kapitalizmu len trhové hospodárstvo, ale skôr to, že trhové hospodárstvo a jeho depersonalizované hodnoty ovládli takmer všetky oblasti nášho atomizovaného života. No a ako každé zabsolútnenie ľudského výtvoru a hodnoty, aj absolutizácia hodnoty peňazí, ich divinizácia sa zvracia v démonizáciu, robí z nich démonickú silu ničivo obrátenú proti človeku.

Fetišizmus a idolatria sa nerodí v dave konzumentov, ale v hlavách ideológov a politikov. Možno by sme dnes u nás mali predsa len s väčšou skepsou pristupovať k dominantnému zbožnému uctievaniu narastajúcej ekonomickej integrácie, večne expandujúceho obchodu a kapitálových tokov. Otvorenosť (najmä permanentná) nie je pre ekonomický rozvoj nevyhnutná. Slepá viera zasvätená otvorenosti napomáha skôr šíreniu nerovnosti vnútri štátov i medzi nimi.

„*Vek Vodnára*“, „*koniec veľkých rozprávání*“ a *transnárodný kapitalizmus*. Na relativistickej scéne sveta vyspelého konzumu zohráva od poslednej štvrtiny minulého storočia svoju rolu aj hnutie tzv. nového veku, *new age*. Toto pseudonáboženské hnutie sa vyznačuje krajnou heterogénnosťou, prelievajú sa v ňom prvky východných náboženstiev, napríklad hinduizmu a buddhizmu, so západným gnosticizmom, ezoterikou a spiritualizmom. Kombinácia a dávkovanie prísad závisí od „slobodného“ rozhodnutia konzumenta alebo od *guru*a, na ktorého sa konzument môže spoľahnúť, veď sa mu

„slobodne“ oddal. Spojivom má byť vágna idea „veku Vodnára“, ktorá nasleduje po uplynulom, kresťanskom „veku Rýb“ a znamená príchod holistického ľudského vedomia globálnej harmónie. Ako „univerzálna konvergencia“, ako relativistický ekumenizmus, ako globálne, „definitívne“ sebapochopenie ľudstva je *new age* vhodným módnym doplnkom kapitalistickej globalizácie. No opäť, ani táto globalizácia, ani tento *nový vek* nie sú naozaj nové, hoci jeden aj druhý usilovne predstierajú, že sú absolútne nové. (Žeby ich zradil vlastný relativizmus?) V každom prípade si veľmi dobre rozumejú, sú to partneri, ktorí sa k sebe hodia. *New age* je naozaj účinným nástrojom paralyzovania kritického vedomia.

V toku tohto globalizačného „nového veku“ sa za najreprezentatívnejšiu filozofickú tendenciu konzumných kultúr našej doby považuje postmodernizmus. Aj tu možno vidieť pevné puto medzi globálnym kapitalizmom a ezoterizmom západnej gnostiky. Postmodernizmus nedôveruje veľkým „rozprávaniu“, komentárom, ktorými sa legitumuje moderná veda, spoločnosť a jej inštitúcie. Tak sa štát (národný štát) stáva jeho najzraniteľnejším terčom. Vo viacerých zreteľoch sa však postmodernizmus rozchádza s modelom kapitalistickej globalizácie, keďže tá zostáva typickým „metarozpráváním“ moderny, ktoré verí v pokrok a usiluje o úplnú objektivitu. No napriek tomu podobne ako *new age* aj postmodernizmus podporuje kapitalistickú globalizáciu podožieraním koreňov kritického vedomia a posilňovaním fragmentácie tkaniva sociálnej súdržnosti.

Postmoderná mentalita nachádza zaľúbenie v sociálnej inklinácii k regionalizmu či iným druhom lokálnej atomizácie. Postmodernizmus prichádza s kritikou a odmietaním ideálov moderny (najmä osvietenenských, heglovských a marxistických). Táto kritickosť by mohla naznačovať určité aspekty (inak celkom modernistickej) spoločenskej emancipácie so šťastnejším príklonom k ľudskej osobe, avšak postmodernizmus skôr zavrhuje, ako navrhuje a svojou fúziou s kapitalistickými poučkami, v panickom (liberalistickom) úteku pred kolektivismom vyúsťuje do radikálneho (a masového) individualizmu, v ktorom opäť miznú osobné dimenzie človeka. Demontáž objektívneho uchopenia reality, emigrácia z miesta vnútornej rozpornosti tak umeleckých diel, ako aj vzájomnej usúvzťažnenosti ľudských duchovných výtvorov a uchýlenie sa k ironickému, neúčastnému a estétskemu nazeraniu, interpretovaniu interpretácií v situácii reálnej „presilovky“ očividne sa rozpínajúceho transnárodného kapitalizmu minimalizuje možnosti eventuálneho zrodu a šírenia solidarity. Fragmentárna, atomistická a relativistická mentalita postmoderny je práve takým protikladom jednoty-v-rozmanitosti, a teda pravej globalizácie, akým je aj kapitalistická globalizácia. Tá totalizuje partikularitu, akou je trh, fragmentarizuje a atomizuje spoločnosť a hľbí priepasť medzi svetom bohatstva a svetom chudoby. Postmodernizmus deklaruje definitívne zamietnutie všetkých veľkých ideálov, minulých aj možných budúcich. Transnárodný kapitalizmus vyhlasuje sám seba za jedinú alternatívu. Globalisti a neoliberali, nadšenci kapitalistickej globalizácie nám vtikajú do hláv: niet alternatívy! A vo svojej partikulárnej, individualistickej (sektárskej) izolovanosti, verní duchu abstrakcie a vytrhnutosti zo všetkého ľudského v jeho živej konkrétnosti nás poučujú: Tu nejde o ľudskú voľbu. Akoby sme tu stáli pred hlasom samého Bytia, kde naozaj nemôže ísť o vec voľby ako pri výbere tej či inej predmetnej hodnoty. Opäť ozvena idolatrie a fetišizmu. A opäť nič nové, veď už liberalizmus 19. storočia redukoval individuum na fragmentárnu, atomizovanú bytosť a v ekonomickej rovine vyúsťil do veľmi neľudských javov a udalostí. Nové sú však dimenzie presahujúce ľudskú mieru a umŕtvujúce metafyzický zmysel človeka.

Ak si však uchováme zásadný rešpekt voči ľudskej osobe a konkrétnemu a neutratiťme vieru v ľudskú slobodu, teda slobodu viazanosti s druhými, a nie neviazanosti, a odvahy k takejto slobode byť spolu s druhými, potom cesta k pravdivému univerzalizmu sa otvára a s ňou sa otvárajú nielen výhody, ktoré nám už dnes poskytujú globálne technologické a ekonomické vymoženosti, ale aj podstatné zdroje humanizácie stále narastajúcich rozmerov našej globálnej koexistencie. Avšak takáto koexistencia, založená na metafyzickej vízii a etose, nemá nič spoločné so špekulatívnym kapitalizmom a s koristníckym konaním veľkých korporácií.

Mať (obed) alebo byť (obedom)? Svet, ktorý podľahne predstave, že nemá inú alternatívu ako kapitalizmus, môže smerovať len „nikam“ alebo ku kultúre „zlej jednoty“ so silne kapitalistickou homogenizáciou spotrebiteľskej uniformity (tých, ktorí si konzum môžu dovoliť). Túto uniformitu by sme si však už nemali zamieňať so západnou kultúrou, pretože táto uniformita je len predstupňom rozpadu. Pôvodná a autentická západná kultúra má svoje korene v gréckom, rímskom a kresťanskom dedičstve, ktorého korene zasa siahajú až do orientálnej pôdy. Toto naše ešte vždy a stále revitalizovateľné dedičstvo má sotva niečo (a ak áno, tak len reziduálne) spoločné s relativistickým zbožštením peňazí, nesúrodou pestrosťou *new age* či rozčarovaným, až blazeovaným postmodernizmom. Takýto typ západnej kultúry nemá oprávnenie vládnuť ani na Západe, nie to ešte celému svetu. Má niečo spoločné *Disneyworld* či *McDonald's* s Platónom, Cicerom, Evanjeliami či Mikulášom Kuzánskym?

Nemali by sme zamieňať globálnu masovú kultúru s jedinou svetovou civilizáciou. V súčasnosti najvplyvnejšou je anglosaská kultúra a v menšej miere aj nemecká, francúzska a japonská kultúra, samozrejme, v zmysle istých intelektuálnych a komerčných elit z týchto kultúrnych oblastí. Ak si však pozornejšie všímame, ako prebieha kultúrna komunikácia a výmena medzi rôznymi krajinami sveta, neunikne nám úžasná asymetria tejto výmeny. Vôbec tu nemožno hovoriť o dialógu a harmónii, skôr sa tu črtá model absorpcie, ktorý určite neorientuje tieto pohyby smerom k vytváraniu solidných základov ľudsky opravdivej globalizácie, ale naopak, zhoršuje už aj tak dosť vydráždenú nedôveru a nezhody medzi kultúrami. Výrečným a tragickým príkladom je nedôvera islamského sveta voči takto pokrivenému obrazu Západu. A nevedomý dedič Západu vo svojom „mierovom“ a „demokratizačnom“ konaní, v podsúvaní obrazu nevyhnutnej „zrážky civilizácií“, odpovedá na túto nedôveru stávaním visutých mostov smrti a bolesti z toho všetkého vyrastajúcu utápa v ešte horúcejších gejzíroch krvi.

„Mekdonaldizovaná“ verzia kultúry Západu je kultúra masovej zábavy založenej na veľkolepo koncipovanom projekte, ktorý sa zameriava na „výkrm“ frustrovanej, nezamestnanej časti svetovej populácie prostredníctvom trblietavej, farbisto hýrivej zábavy posilňovanej neustálym prísunom „krmiva“. *Panem et circenses* upadajúceho rímskeho Impéria, teda opäť nič nové, len prelomené všetky hranice, znásilnená ľudská miera.

Zaujímavá manifestácia takejto ideológie sa uskutočnila na stretnutí, ktoré pred necelými desiatimi rokmi zorganizovala Gorbačovova nadácia v hoteli Fairmont v San Francisku. Päť stoviek popredných politických, hospodárskych a vedeckých osobností z piatich kontinentov sveta tu počas troch dní vo vzájomnej zhode diskutovalo a plánovalo budúcnosť „zvyšku“ ľudstva. Ľudia ako George Bush či Margaret Thatcherová si tu vymieňali svoje prognózy, projekty a riešenia s vodcami transnacionálnych

korporácií, s veľkňazmi ekonómie zo Stanfordu, Harvardu a Oxfordu, s globalistickými hráčmi počítačovej a finančnej rulety a s delegátmi zo Singapúru a Pekingu. Pán Gorbačov, predtým posledný prvý súdruh KSSZ, nazval toto stretnutie *Global Brain Trust*. Duchaplní či sofistickí pragmatisti tu zaviedli formulu 20%/80%: dvadsať percent aktívnej svetovej populácie bude konať tvorivo a užitočne a udržiavať svetové hospodárstvo v chode a zvyšok bude „vykrmovaný“ a zabávaný. A Frommova otázka nadobudne novú, poklesnutú podobu: „Mať obed, alebo byť obedom?“

Ešte aj v bohatých štátoch bude stredná vrstva obyvateľstva zdecimovaná. Celkom neodôvodnene sa tu za príčinu takejto situácie považuje tlak globálnej súťaže. Práca, zbavená morálnych a duchovných aspektov sa redukuje na hollú činnosť za mzdu. Akoby už viac nemala byť centrálnym spôsobom sebarealizácie a tvorby, ale len čírou formou čo najviac súťažeschopnej, konkrétnemu človeku odcudzenej produkcie. Takáto stratégia by mala vraj vyhovovať situácii 21. storočia.

Je zrejmé, že zaujatí advokáti kapitalistickej globalizácie, pre ktorých je kapitalistický model jedinou možnou formou globalizácie, kritické alebo skepticky zdržanlivejšie charakteristiky všeobecne podceňujú alebo vôbec neberú do úvahy. Je však neudržateľné a vskutku ľahkovážne ignorovať také ťaživé celosvetové problémy ako hladomor, chudobu a permanentné porušovanie individuálnych a sociálnych práv tak jednotlivcov, ako aj rôznych skupín a celých národov. A jedinou reakciou zo strany stúpencom kapitalizmu je ešte aj dnes obviňovanie všetkých možných druhov „socializmu“ vrátane štátne dirigistického kapitalizmu ako príčin každého svojho zlyhania. Nech už vyvstane hocaký problém, za jeho invariantnú príčinu opätovne považujú nedostatok kapitalizmu. Z pohľadu takejto dogmatickej „ortodoxnosti“ má nárok na existenciu iba čistý kapitalizmus. „Je však otázkou, do akej miery súčasné kapitalistické hospodárstvo je trhovým hospodárstvom v tom zmysle, ako o tom hovorí klasická liberálna doktrína.“ ([2], 165) Kapitalistický globalizmus si dnes nárokuje byť jediným úspešným a nezameniteľným hospodárskym a politickým systémom. Potom však neľahkou iróniou je fakt, že necíti zodpovednosť za nehoráznu a pretrvávajúcu nespravodlivosť v sociálnej, hospodárskej a politickej oblasti.

„Slovenská“ privatizácia a deregulácia. Ak na strane vedúcich aktérov a stúpencom globalizmu možno hovoriť o ideovej a záujmovej vyjasnenosti, na strane množstva národných vlád sme svedkami skôr kolísania medzi entuziastickým ekonomickým liberalizmom a desivým protekcionizmom. Zatiaľ čo veľké korporácie sledujú výlučne svoj súkromný ekonomický záujem a môžu pôsobiť, kde sa im zachce, kdekolvek nájdu čo najslabšiu vládu a rovnako slabé odborové organizácie, národné vlády – ktoré by mali reprezentovať svoj ľud a hájiť jeho spoločné dobro, reálne záujmy verejnosti –, kolísavo ustupujú tlaku týchto nenásytných korporácií. Tu sa nám núka deprimujúci obraz absurdnej privatizácie na Slovensku, keď vláda predáva prirodzené monopoly štátnym firmám cudzích krajín. Tak sa mohol a môže pomerne nenáročný, ale zato veľa dávajúci plynárenský priemysel, ako aj celý rad ďalších energetických podnikov ocitnúť v rukách štátnych firiem z Francúzska, Nemecka, Rakúska, Česka, Maďarska, USA a i. Takže na území suverénnej(?) SR pôsobí už celý rad cudzích štátnych firiem a tie predsa sledujú záujmy svojich štátov, nie naše.

Takže tí, o ktorých sa domnievame, že ochraňujú a starajú sa o spoločné blaho svojho ľudu, slabnú v kolenách pred presilou štátnych záujmov iných štátov, ako aj

súkromných ekonomických záujmov veľkých korporácií, ktoré štedrými finančnými obnosmi podporujú ich volebné kampane či iné propagandistické aktivity. Jedni i druhí sa vo svojich prejavoch emfaticky hlásia k slušnosti a morálnej politike, no v zrkadle ich činov v nich možno rozpoznať obyčajných politických moralistov, ktorí konajú podľa dávnych zásad sofistiky: v ceste za ziskom a mocou možno vykonať čokoľvek a bez ohľadu na záujmy ľudu či na platné právne normy a ustanovenia Ústavy, veď napokon vždy sa dá ospravedlniť (*fac et excusa*), a keď nie, tak sa to dá poprieť (*quod fecisti, nego*). A všade a vo všetkom, keď už sa nič nedarí, tak „rozoštví a panuj“ (*divide et impera*).

Politická regulácia (ktorá je vlastne mizivá) ovplyvňuje skôr menšie korporácie ako tie dominantné, ktoré pre zvyšovanie svojho životného štandardu nanucujú celému svetu znižovanie miezd a zhoršovanie pracovných podmienok. Vidíme, ako politickí predstavitelia (nielen tí naši) žiadostivo očakávajú príchod čo najväčšieho počtu multinacionálnych firiem a ani si neuvedomujú (ak áno, tým perverznejšie to je), že na území svojho štátu tak stavajú slavobrány pre trójskeho koňa. Vôbec nie je pravdou, že veľké korporácie v dlhšej časovej perspektíve prinášajú prospech celej krajine. Ich záujmy priveľmi divergujú od záujmov štátu a spoločnosti. Fatamorgánu ich prínosu k spoločnému blahu spôsobuje fakt, že zdravie národného hospodárstva sa zredukovalo na holé prežitie oligopolistického systému veľkých korporácií.

Politici, najmä tí pri moci, nám dookola omieľajú staré frázy o prosperite a o tom, že cesta k nej vedie cez oslobodenie ekonomiky od štátnej kontroly. Táto cesta začína dereguláciou finančného systému. Vzápätí sa deregulácia stáva neohrozenou modlou, ktorá ovládne oblasti bankovníctva, dopravy, komunikácií a smeruje k základným sociálnym a hospodárskym službám.

V skutočnosti však eliminácia štátnej regulácie na úkor všeobecného blaha či spoločného dobra bola len inou cestou koristníckej politiky exkluzívnych bankárskych skupín. Namiesto akéhokoľvek zlepšenia a nápravy deregulácia vystavila štátom (a teda ľuďom) vytvorené zdroje lúpežnej privatizácii. Priamo pred našimi očami prebieha tento proces v zdravotníctve, v školstve, v doprave, v komunikáciách a s poriadnou, zle utajovanou dávkou dravosti v energetike. Deregulácia sa ukázala ako spoľahlivá cesta k deštrukcii vitálnej infraštruktúry a ku kolapsu výroby. Čo robiť? Necháme sa hybernovať a v ľade prečkáme, kým táto vlna opadne? Alebo sa necháme do poslednej kvapky vyžmýkať? Alebo vyjdeme z tieňa ešte skôr, ako sa ujmú všetky tie otrocké štepy naočkovávané ľudskej povahe mašinériou mediálnej či inej manipulácie virtualitou?

Náš štát je celkom konkrétne situovaný v priestore Európy. A tam, vo všetkých jej končinách narastá nespokojnosť s neustále rastúcou nezamestnanosťou, so zhoršujúcou sa hospodárskou situáciou, s bezohľadným krátením rozpočtov pre sociálnu starostlivosť, zdravotníctvo a trh s prácou. Masové demonštrácie celkom očividne indikujú narastajúce sociálne napätie. A maastrichtská politika sústavného znižovania rozpočtu nevedie nikam, nerieši žiadne z vážnych ekonomických a sociálnych problémov Európskej únie. „Pakt stability“ zakazuje jednotlivým vládam členských štátov zavádzať štátom podporované rastové stimuly, zvláštne programy mobilizácie trhu s prácou a projekty rozvoja infraštruktúry a verejného sektora, čím dusí ekonomický rast týchto štátov i celej EÚ. Takže opäť, čo robiť? Ešte stále neryjeme dosť hlboko „držkou v zemi“? Opäť sa potvrdí stará historická skúsenosť, že človek začne „robiť to, čo robiť musí“, až keď nebude mať čo odtrhnúť od svojich úst, aby to vložil do úst svojich detí?

Alebo sa už podarilo dnešným mágom konzumu, politickej korektnosti a pravdy ako „stokrát opakovanej lži“, projektantom davov a ich správania, alchymistom atomizácie ľudských zväzkov definitívne „vylepšiť“ mentalitu človeka tak, aby sa v nej už neprejavila jej imanentná schopnosť revolty?

Od relativity ako univerzálnej miery k neomaltuziánstvu. Číry ekonomizmus záujmov kapitalistického globalizmu a jeho transnacionálnych aktérov s ich pôsobivými stratégiami je vskutku d'alekosiahly. Títo aktéri vedia veľmi dobre, že ich dominantné postavenie vo svetovej ekonomike nebude totálne a neotrasiteľné, pokým nebudú mať pod kontrolou všetky vrstvy kultúry a sféry ľudského ducha. Tu, chtiac-nechtiac, vedomky či nevedomky zohrávajú svoju nezanedbateľnú rolu hnutia ako *new age* či niektoré filozofické a umelecké podoby postmodernizmu práve svojím umocňovaním relativizmu.

Všetko sa dá kúpiť za peniaze, to je hlavná dogma náboženstva zlatého býčka, peniaze sú mierou všetkého. Inými slovami, univerzálnou mierou je relativita. Namiesto prekonania starej dichotómie individua a spoločenského kolektívu, relativizmus globálneho náboženstva peňazí je žriedlom masového individualizmu. Tak sa jednotlivcovi nahovorí, že sám rozhoduje o všetkom. Nech si len každý sám vytvorí vlastnú kombináciu náboženstva, etiky, politiky a investícií. A potom sa ocitáme uprostred konštantného chaosu, dezorientovaní, opätovne pohlcovaní únavou a zaplavovaní vlnami celosvetovej masovej módy aj v tých najintímnejších sférach života. Hádám netreba pripomínať, že v našom dnešnom svete je prenáramné množstvo krásnych, životne konštruktívnych, prospešných a revitalizujúcich noviniek, no je to tak nie vďaka, ale aj napriek kapitalistickému globalizmu, v ktorom majú svoje bezpečné miesto len tí „najsilnejší“.

Základnou politikou globálneho kapitalizmu a jeho magnátov v úsilí o ovládnutie všetkých oblastí verejného i privátneho života je bezškrupulózná kontrola svetovej populácie s výraznými črtami neomaltuziánstva. Malthusova predpoveď globálnej nemožnosti produkcie dostatočného množstva potravín a tovarov sa ukázala ako úplne neopodstatnená, jeho návrh riešiť rozpory vznikajúce z domnelého geometrického rastu obyvateľstva a len aritmetického rastu prostriedkov obživy opakovanými deštruktívnymi intervenciami hladomorov, epidémií, vojen či iných umelých opatrení a inštitucionálnych zábran ľahko splynul s eugenickými prístupmi a rasizmom. Hádám už to by ho malo v očiach stúpcov a hlásateľov demokracie, slobody, rovnosti, bratstva totálne diskvalifikovať. Alebo nie? Aj s ním sú si rovní a bratskí?

Technológia, nové systémy práce a reálna prítomnosť vedy v hospodárstve opätovne vyvracajú kapitalistické predpovede. Kapitalizmus sa krčovito bráni uznať tieto skutočnosti. Problémom nie je produkcia, ale virtuálna ekonomika a jednosmerná distribúcia. Srdcom hospodárstva nie je kapitál, ale živý človek, konkrétna osoba so svojou povinnosťou voči životu, konkrétne konajúca osoba, ktorej má kapitál slúžiť.

Kapitalistickí vodcovia a ich vedci sa uchylujú k stratégiám napätia a stále znova, s tvrdošijnou zaťatosťou vytvárajú dajakého nepriateľa, aby tak ospravedlnili svoje politické konanie. Niet viac sovietskeho nepriateľa, a tak je tu islamský integrizmus, to pokiaľ je pod kontrolou; keď sa spod nej vymkne, je tu islamský terorizmus a stále tu je večný nepriateľ: rast obyvateľstva v chudobných krajinách (s bohatými nerastnými zdrojmi) a vôbec, priveľa ľudí na svete. Problémom ani cieľom im teda nie je eliminovať chudobu, ale chudobných.

Stratégia napätia, „hlúpa“ otázka „Prečo?“ a záver. Hoci by som sa nerád uchýľoval k apokalyptickým záverom, zoči-voči masovým rozmerom šírenia hladu a zabíjania v zjavných a v najrafinovanejších skrytých podobách (akoby to boli prirodzené javy, ktoré nikto strategicky nepodporuje a ktoré nemôže nikto zastaviť), musím poznamenať, že dnešná kapitalistická globalizácia nesie so sebou aj globálne zabíjanie. A ak by to opäť nebolo nič nové pod slnkom, jeho dimenzie sú určite nevidané.

A prečo? Prečo všetky tie hanebnosti? Žeby ani odpoveď nebola až taká nová? V Dostojevského *Besoch* jeden z členov tajného spolku manipulátorov, provokatérov, podpaľačov, ktorých podzemná sieť pokrýva územie celého štátu, na podobnú otázku odpovedá: „Pre systematické otriasanie základov, pre systematický rozklad spoločnosti a všetkých princípov; preto, aby všetci boli zastrašení a všade nastal galimatiáš, a potom, takto otrasenú spoločnosť, ubolenú a ochabnutú, cynickú a neveriacu, ale s nekonečnou túžbou po nejakej vedúcej myšlienke a sebazáchove – chytiť zrazu do svojich rúk...“ ([6], 573)

Azda netreba pripomenúť, ako tento projekt skončil v Dostojevského románe, kde sa jeho radoví aktéri rozutekali ako potkany a vodca ako prvý emigroval do zahraničia. A takisto necítim potrebu líčiť stroskotania podobných projektov v dávnejších i nedávnych dejinách. No mementom zostáva, že dnešný „projekt“ je vskutku obrovitánsky a koncentrácia technológií, informácií a prostriedkov v rukách pomerne malej skupiny ľudí dáva týmto ľuďom moc, ktorá čoraz viac – ako o tom vypovedajú stále nové ohavnosti našich čias – zaplavuje celý svet démoniou „besov“.

Nič z predstáv o humanizácii životných podmienok na celom svete, o nastolení univerzálneho poriadku a zlepšení sveta v globálnych dimenziách nepôsobí v súčasnej reálne prebiehajúcej kapitalistickej globalizácii. V tejto aktuálnej podobe globalizácie ide skôr o totalitarizáciu svetového trhu, o transnacionálnu integráciu, transnacionálnu expanziu kapitalizmu, ktorá je predpokladom inštalácie svetovej vlády. Vo svete, ktorý sa „vymkol“ spod kontroly, má tomu poslužiť aj v súčasnosti oživovaná stratégia strachu a napätia, terorizmus i vojna proti nemu, i psychologická vojna sofistikovaného chaosu s unifikáciou myslenia na odvrátenej strane, s manipuláciou konania ľudí všetkými prostriedkami. Ved' najľahšie sa vládne ľuďom ustráchaným. Ľudí dezorientovaných, pohltých strachom a úzkosťou možno hravo ovládnuť, oveľa ľahšie ako tých, ktorí vedia, kde sú a kto sú, ktorí disponujú miestom istoty vo svojom domove, ktorí nemusia zo sveta neistoty emigrovať do narkózy (vonkajšieho či vnútorného) exilu, ale v intímite domova majú možnosť obnovovať sily a odvahu čeliť neistote, strachu či inému nepriateľovi, no i odvahu na solidaritu s inými. Ale z odvážnych a solidárnych nemožno urobiť sluhov, odvážni a solidárni nie sú na predaj... Naopak, sú schopní činov, ktoré ohrozujú moc (hrubých i nežných) uzurpátorov.

Postupnosť krokov v taktike (staro)nových dobyvateľov, prenasledovateľov, konštruktérov nového impéria je prostá: najprv homogenizácia ľudstva, potom globalizácia, ekonomické ovládnutie, ideologické ovládnutie a totálne ovládnutie impéria. Perverzná utópia, ktorá končí vždy na vlastných troskách. Koľko nevinných obetí však opäť prinesie na krvavý oltár svojho fantazmagorického, na zlyhanie vopred odsúdeného projektu? Stali sme sa tu opäť obeťami absolutizácie inštrumentálneho rozumu? Alebo to znova len tak naň „hodíme“? A či nie je odstavenie morálky absolutizáciou viery rovnako večným sprievodcom, tieňom alebo len druhou stranou tej istej mince inštrumentálnej

racionality? Ak veríš, môžeš zabiť aj syna, otca, brata, môžeš przniť dcéry a sestry a matky... Ale pamätajme:

*Boh svoju studňu nevydá,
kde chorý rozum zradí.* (Milan Rúfus)

Veď v našej kultúre disponujeme aj živým prameňom, v ktorom hĺbočina bytia upiera svoj pohľad na človeka a ako ochrancov a strážcov mu daruje *logos* a dobro ako *mieru* všetkého, aby vedel, kto je a kde je a kam smeruje. A takisto prameňom znovuzrodenia, prameňom, ktorý vycítil ono nebezpečenstvo „chorého rozumu“ a opäť posilnil srdce ľudstva: do jeho krvného obehu navracia princíp morálnej solidarity a záväznosť povinnosti voči životu a jej základných maxím, a tým vyslobodenie človeka z jarma zavrnutia a odmietania, prijatie ľudskej rozmanitosti pod jediným prikázaním lásky. Pod týmto prikázaním jednotliví, v konkrétnych existenciálnych situáciách vzájomne viazaní ľudia žijú ako človek s človekom, podľa miery svojej zodpovednosti voči všeobjímajúcej „doméne“ bytia, obdarúvaní potencialitou bezbrehých a bezodných ponorných riek tohto bytia.

LITERATÚRA

- [1] BECK, U.: *Was ist Globalisierung?* Frankfurt, Suhrkamp Verlag 1997.
- [2] NOVOSÁD, F.: *Doba X. Eseje o formách politickosti.* Bratislava, Iris 2003.
- [3] ŠMREKOVÁ, D.: *Ekonomía ako filozofický problém.* Bratislava, Iris 1998.
- [4] DOSTOJEVSKIJ, F. M.: *Diablom posadnutí. Besi.* Bratislava, Tatran 1967.

Príspevok vznikol vo Filozofickom ústave SAV ako súčasť úlohy výskumu a vývoja *Civilizačno-kultúrne procesy v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti* č. 2/3016/23.

PhDr. Jozef Pauer, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR